*Мелешенко А. І.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри теорії та практики перекладу**Національного університету «Запорізька політехніка»*

ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ ФРАНЦУЗЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НА ОСНОВІ КЛАСУ АНАФОРІЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Анотація. У статті розглядається клас анафоричних прикметників, який спочатку виділяється у мовній парадигмі на основі словникових дефініцій і французьких словників синонімів із подальшою актуалізацією у синтагматичі. Аналізується семантика анафоричних прикметників і їх текстові функції при утворенні зв'язного французького художнього дискурсу. Важливим аспектом і відмінною рисою семантики анафоричних прикметників є їхній порівняльний характер. Синтагматичний аспект тексту значною мірою впливає на анафоричний статус прикметників уподобання. З анафоричних, що відсилають до антецедента, вони можуть ставати катафоричними, якщо змінюється порядок їх передування у висловлюванні. Досліджуються особливості вживання анафоричних прикметників на основі анафоричного зв'язку, який встановлюється у тексті між ними та їхніми антецедентами, семантика котрих віддзеркалює логічні відношення схожості, тотожності, уподобання та рівняння, наявні у тексті. Анафоричні прикметники з відтінком уподобання називаються неповною анафорою, а з відтінком тотожності – повною. Неповна анафора включає, таким чином, прикметники з відтінком порівняння, уподобання та схожості, а повна – прикметники з відтінком рівняння, ідентифікації, тотожності, синтагматичного рівняння. Анафоричні прикметники та їхні антецеденти можуть розрізнятися між собою за обсягом значення, за лексичним складом і морфологічними ознаками. Анафорична асиметрія прикметників і їхніх антецедентів набуває складного, інверсійного, гіперонімо-гіпонімічного характеру. Вона використовується для розвитку та просування художнього дискурсу, коли обсяг значення лексичної одиниці може мати як звужуючий, так і розширювальний для антецедента характер залежно від прагматичного наміру автора твору. У такому разі вона конкретизує чи узагальнює окремі частини дискурсу, виступаючи засобом хвилеподібного розвитку тексту.

Ключові слова: когерентність, анафора, антецедент, логічні відношення, асиметрія, інверсія, гіперонім, гіпонім.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці дуже важливими залишаються питання, пов'язані з функцією окремих мовних одиниць у системі мови, а також їхньою актуалізацією у художньому дискурсі. Змістова частина прикметника дедалі більше привертає увагу дослідників у зв'язку зі складністю та невизначеністю його семантики. До того ж, із текстовою семантикою прикметника пов'язана проблема недостатнього вивчення його когерентного статусу у художньому тексті. Проблема дослідження текстових функцій прикметника та виділення певних класів прикметників, зокрема анафоричних, є дуже актуальною у сучасній французькій мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основі текстових функцій різних лексичних одиниць лежить категорія когерентності (зв'язності). Більшість вчених (Гак, Бухбіндер, Розанов, Колшанський, Тураєва, Гальперін, Шендельс, Тутеску, Адам, Лебльо, Мартен, Буа) розглядають зв'язність як одну з основних ознак текстувальності художнього дискурсу, яка виявляється на різних рівнях – від словосполучення до цілого тексту. Повторна номінація висловлювань та окремих лексичних одиниць також є дуже важливою складовою частиною французької мови, що впливає на зв'язність і текстувальність. Когерентність художнього дискурсу за участю прикметників може бути побудована на основі трьох типів: лексичної синонімії, лексичної та займенникової репрезентації та анафори у широкому розумінні.

Зазначене зумовлює постійну увагу вчених до проблем внутрішньої зв'язності текстів французького художнього дискурсу на основі широкого розуміння анафори, виявлення класу анафоричних прикметників у мовній парадигмі та їх взаємодії з антецедентами – якісними та відносними прикметниками, розгляду їх словосполучень і синтагматики семантичних зв'язків прикметників у художньому дискурсі, яким досі не приділялося достатньої уваги у сучасній лінгвістиці.

Мета статті – дослідження на матеріалі французького художнього дискурсу ролі та функцій прикметників при утворенні когерентного тексту, виділення класу анафоричних прикметників на основі різних логічних відносин і порівняльного аспекту їх семантики, розгляд інверсійної асиметрії як прагматичного, хвилеподібного засобу просування ідей тексту й опису актуалізованих персонажів, аналіз класу прикметників із певними особливостями на основі їх анафоричних зв'язків, які встановлюються у художньому тексті між ними та їхніми антецедентами.

Виклад основного матеріалу. Серед класу анафоричних прикметників можуть бути виділені прикметники з певними особливостями на основі того анафоричного зв'язку, який встановлюється у тексті між ними та їхніми антецедентами. Особливість анафоричного прикметника залежить від його семантики, що віддзеркалює такі логічні відношення, як схожість, тотожність, уподобання та рівняння, котрі виникають при порівнянні якостей та ознак об'єктів чи суб'єктів. До цієї групи можливо віднести прикметники такого типу: *pareil, semblable, analogue, similaire, tel, comparable, même, égal, équivalent, homologue, identique, respectif, conforme*, а також деякі інші анафоричні прикметники. Можливо також виділити такі прикметники, які утворюють підклас анафоричних прикметників. Вони вказують на місце та напрямок у часі та просторі під час анафоричного відсилання на поря-

док слідування: *premier, dernier, s of précédent, suivant, récent, prochain*. Важливим аспектом і відмінною рисою семантики анафоричних прикметників є їхній порівняльний характер. Результатом порівняння є логічні категорії схожості, уподобання, тотожності, рівняння та відмінності. Різниця між прикметниками схожості й уподобання, з одного боку, та тотожності – з іншого, є дуже невизначеною та потребує уточнення. «Логіка не оперує поняттям «уподобання», але приймає тотожність як одну зі своїх ключових категорій. Уподобання – це зброя семантики, тотожність – логіки. Різниця у логічному статусі тотожності й уподобання не заважає їм мати у референтному просторі загальний кордон» [1, с. 9–10]. Про уподобання можна говорити тільки тоді, коли є хоч одна загальна ознака у якійсь парі об'єктів. Якщо ця ознака – чітко виділена властивість, котру має кожен елемент порівняльної пари, то відношення уподобання завжди рефлексивне, симетричне, транзитивне, тобто збігається з відношенням рівності (еквівалентності) на великій кількості об'єктів, що входять до усіх таких пар [2]. Рівність – це відношення взаємної заміненості об'єктів, які, у разі їх взаємної заміненості, вважаються рівними. Ступінь взаємозамінності зростає від уподобання до тотожності. Уподобання у звичайному вживанні є тим самим, що і схожість. Воно характеризується однаковістю форми об'єктів незалежно від їхніх розмірів. Окремим випадком уподобання об'єкта є його повний збіг, тобто тотожність. Ідентифікацію слід розглядати як частковий вияв тотожності, тому що ідентифікація передбачає наявність ідеального зразкового об'єкта, з яким ототожнюється цей об'єкт. Тотожність виражає граничний випадок рівняння об'єктів, коли збігаються не тільки родо-видові, але й усі їхні індивідуальні якості. Цей збіг завжди призводить до одного й того самого об'єкта чи до одночленної сукупності, у якій об'єкти відрізняються умовно-нумерично. Проте можна відзначити, що межа між вищезгаданими філософськими категоріями є доволі умовною [2].

Виходячи з вищесказаного, можна побудувати логічний ланцюжок класу прикметників, який виник при порівняльному аналізі різних об'єктів: порівняння → уподобання → тотожність → рівняння → ідентифікація. Анафоричні ж прикметники, які використовуються у мовній системі для порівняння різних об'єктів, матимуть відповідні відтінки.

Анафоричні прикметники, що входять до групи «синтагматичне рівняння», отримали такий статус у зв'язку з їх семантикою, яка вказує на їх безвідносність та ірелевантність у тексті відносно власної позиції та позиції прикметників – корелятивів під час встановлення когерентних відносин між висловлюваннями та віддаленими відрізками тексту.

Comparable	Semblable	Pareille	Egal	Identique	Même [3]
Ressemblant	Analogue		Equivalent		
Similaire	Tel		Adéquat		
Assimilable			↓		
Approchant			Синтагматичне рівняння		
Homogène			Correspondant		
Homologue			Parallèle		
Approximatif			Respectif		
Commensurable			Conforme

Correspondant } місце + уподобання
Conforme }

Об'єкт A_1 відповідає об'єкту B_1 із зазначенням на уподобання та на місце їх взаємозалежності.

respectif. Об'єкти A_1 та B_1 взаємозалежні, кожний з об'єктів спрямовує цю залежність на себе.

A_1 B_1
 A_2 B_2
parallèle. Залежність об'єктів A_1 та B_1 та A_2 B_2 дуже близька, проходить поруч, проте ніколи не перехрещується і не може бути тотожною.

Отже, ця група прикметників може бути розподілена на 2 підгрупи: прикметники уподобання та тотожності, а анафоричні зв'язки з антецедентами, які виникли між різними відрізками літературного тексту, матимуть характер тотожності й уподобання. Анафоричні прикметники з відтінком уподобання називаються неповною анафорою, а з відтінком тотожності – повною. Неповна анафора включає, таким чином, прикметники з відтінком порівняння, уподобання та схожості, а повна – прикметники з відтінком рівняння, ідентифікації, тотожності, синтагматичного рівняння.

Наступна група анафоричних прикметників вказує на розташування об'єктів у часі та просторі. Деякі з них є одночасно просторовими та часовими. Тут дуже багато залежить від типу тексту: науково-технічного чи художнього, а також від контексту. Наприклад, прикметник *suivant* у контекстах:

(1) *Lisez le texte suivant*. (2) *Je reviendrais l'année suivante*.

У першому випадку він вживається у просторовому аспекті, а у другому – у часовому. У художньому тексті такі прикметники вказують на порядок, місце, послідовність і спрямованість анафоричної відсилки до антецедента. Отже, такі прикметники становлять групу катафоричних слів із відтінком слідування [3].

Катафоричні прикметники з відтінком слідування:

Prochain	Suivant
Futur	Successif
Postérieur	

Катафоричні прикметники з відтінком передування:

Précédent	Antécédent
Récent	Ancien
Antérieur	

Катафоричні прикметники з відтінком порядку, місця чи положення:

Ініціальності:	Фінальності:
Premier	Dernier
Deuxième	Final
Second	Ultime
Initial	

Відповідно, анафоричні зв'язки, що виникають між різними відрізками дискурсу, матимуть характер передування, слідування, ініціальності, фінальності тощо. Таким чином, роблячи висновки щодо усього вищезгаданого класу анафоричних прикметників, можна відобразити їх анафоричні зв'язки у вигляді підсумкової таблиці:

Анафоричні прикметники

Анафоричні зв'язки	I.A. Уподобання (неповна анафора)
	I.B. Тотожності (повна анафора)
	II.A. Передування/слідування
	II.B. Ініціальності/фінальності

Анафоричні прикметники, створюючи зв'язки у художньому дискурсі, мають подвійне навантаження. По-перше, вони самі є об'єктом когерентності, тобто встановлюють когерентні відношення з іншими якісними та відносними прикметниками. По-друге, виступають як засіб когерентності, коли забезпечують зв'язок між собою окремих частин мовлення, словосполучень і навіть розділів. Обидві функції цих прикметників є функціями, що організують зв'язок художнього тексту, тому що вони створюють загальну семантичну когерентність протягом усього тексту. Вони беруть за основу різні види анафоричних зв'язків: уподобання, тотожності, передування тощо. Для анафоричних прикметників дуже важливою є різниця між поняттями «анафора» й «анафоричний зв'язок». Останній вказує на напрямок, місце і послідовність окремих висловлювань чи великих відрізків тексту, координуючи їх, тоді як анафора відсилає до антецедента. Саме анафоричний зв'язок є більш широким і пріоритетним у плані створення когерентності всередині художнього дискурсу.

Усі займенники 3-ї особи, демонстративи та прислівники не є повними аналогами анафоричних прикметників, тому їх зв'язок може бути обмежений деякими синтаксичними позиціями у висловлюванні. Проте є дійсні репрезентанти прикметників, які повністю зберігають семантичні ознаки якості й ад'єктивності предмета. Вони повністю повторюють синтаксичну позицію і морфологічні ознаки антецедента – якісного чи відносного прикметника. До цих репрезентантів насамперед належить такий анафоричний прикметник, як *tel*.

Il est de fait qu'une phrase dont les presupposés sont jugés fauts ne produit pas le même effet qu'une phrase dont les poses sont estimés tels: dans le deuxième cas on refute, tout simplement [4, с. 27].

Когерентність між парою корелятивів *fauts --- tels* встановлюється на основі анафоричного зв'язку уподобання. Смысл уподобання *tel* криється у самому значенні, що вказує на належність предмета до ряду інших предметів, які мають цю якість, тобто *tel* несе у собі функцію класифікації. На відміну від смислу тотожності, що є доволі елементарним і дуже часто виражений прикметником *me*, а також близьких за значенням прикметників *égal*, *équivalent*, *lent*, смисл уподобання не є елементарним. Воно вказує на те, що різниця між двома об'єктами невелика, і тому ці об'єкти можуть бути схожими один на одного.

<...> des yeux bleus grisaille qui lui remontaient d'un tantinet, vers les angles tels ceux des chats sauvages [5, с. 75].

У цьому прикладі анафоричний прикметник *tels* відсилає не тільки до *bleus grisaille*, але і до усього підрядного з'ясувального речення – *qui lui remontaient d'un tantinet, vers les angles*,

яке є функціональним субституту прикметника. Внаслідок тесту на транспозицію воно може бути замінено на прикметник – *louches*. Взагалі *tells* відсилає до складного антецедента, що складається із 2 прикметників із розширювальним значенням: *bleus grisaille* та *louches*. Тому і когерентність між прикметникам у тексті є асиметричною та складною і встановлюється на основі зв'язку уподобання.

Когерентність анафоричного прикметника *tel* може будуватися, як було вказано вище, на основі асиметрії. У тексті вона може мати звужуючий чи розширювальний для антецедента характер залежно від прагматичної установки автора твору. У першому випадку вона деталізує та конкретизує окремі частини тексту чи висловлювання, сприяючи його розвитку, а у другому, навпаки, – узагальнює чи підводить підсумок попереднього висловлювання. Проте в обох випадках асиметрія прикметників при створенні когерентного художнього дискурсу є засобом хвилеподібного розвитку тексту, що є підтвердженням текстових функцій анафоричних прикметників. Поряд із цим прикметникова асиметрія може мати також інверсійний, гіпероніміо-гіпонімічний характер як у цьому прикладі при формуванні концепту *hostile* – «ворожий»:

Dans ce Conseil ne figuraient pratiquement que des hommes hostiles à la politique suivie depuis 18 mois par le Hutin et le compte de Valois; Philippe de Poitiers, connaissant leur mérite et leur capacité, avait choisi de se les adjoindre dans les difficiles négociations qu'il devait mener avec l'Eglise. Tel était le connetable, Gaucher de Chatillon, qui ne pardonnait pas la ridicule campagne de l'est boueux qu'il avait dû conduire en Flandre l'été précédent. Tel était Viles de Noyers, proche parent de Gaucher. Tel encore Raouls de Presles, légiste du Philippe le Bel... [6, с. 62].

Основу цього концепту створює якісний прикметник *hostiles*, який є гіперонімом щодо гіпоніма – прикметника *tel*, який 3 рази повторюється у даному відрізку тексту. Такий повтор має конотацію підсилити прагматичне значення концепту *hostile* («ворожий») у негативній оцінці персонажів твору та водночас є посиленням когерентності художнього дискурсу.

І щоразу прикметник *tel* вступає у когерентні відносини з прикметником *hostile* в одиниці, тобто як із проміжним антецедентом. Це можна перевірити за допомогою тесту на підставовку, наприклад:

hostile était le connetable Gaucher de Chatillon ...

hostile était Viles de Noyers...

hostile était Raouls de Presles, légiste du Philippe le Bel...

Тим не менш, якщо скласти разом усі ці 3 вживання прикметника *tel*, то у сукупності вони відсилатимуть саме до прикметника *hostile* у множині, який і утворює цей концепт:

Невипадково М. Дрюон починає описання абзацу саме з прикметника *hostiles* як найбільш узагальнюючого, гіперонімічного, цим автор намагається підкреслити та пояснити ворожість багатьох персонажів до політики Ютена та графа де Валуа за останні 18 місяців. Далі відбувається конкретизація цього прикметника за допомогою гіпоніма *tel*, який продовжує текст далі і пояснює причину ворожості кожного з персонажів: конетабля, Миля де Нуайє та Рауля де Преля. Треба також підкреслити, що за кожним із цих *tel* стоять зовсім різні персонажі твору. Таким чином, можна констатувати, що анафорична аси-

метрія між цими двома прикметниками має складний, інверсійний (не *tel/hostile*, а саме *hostile/tel*), уточнюючий і звужуючий характер. У мовній парадигмі за своїм значенням прикметник *tel* має більш узагальнюючий, ніж *hostile*, характер, тому що саме він може давати характеристику цілому класу будь-яких об'єктів за уподобанням, наприклад: *tel: hostile/ bon/ fameux/ boueux/ maladif* тощо. Але у художньому тексті завдяки прагматичній задумці автора відбувається інверсія цих двох прикметників, *hostile* стає гіперонімом, а *tel* – гіпонімом, отже, встановлюється інверсійний гіперонімо-гіпонімічний зв'язок, котрий є основою для створення концепту.

Слід відзначити, що синтагматичний аспект тексту значною мірою впливає на анафоричний статус прикметників уподобання. З анафоричних, які відсилають до антецедента, вони можуть становитися катафоричними, якщо змінюється порядок їх передумання у висловлюванні. Ця зміна зумовлюється прагматичним авторським наміром.

Quand, timidement, Marthe poussa la porte et risque un regard pareil à tout les regards de la famille, un regard furtif, comme prête à entrer en elle, Térlink était toujours assis à la même place devant sa femme immobile [7, с. 173].

Анафоричний прикметник *pareil* у складі атрибутивного словосполучення *un regard pareil* відсилає одночасно до *tout les regards de la famille* (= *les regards familiaux*) і до *regard furtif*. Іменник *regard* є простим лексичним повтором, а прикметник *pareil* відсилає до свого антецедента, функціонального еквівалента, відносного прикметника *de la famille* (= *familiaux*) і до якісного прикметника *furtif*. *Pareil* виконує саме катафоричну функцію, тому що *regard furtif* для цього контексту є прямою номінацією, а *regard pareil* – непрямою [8]. У тексті має місце інвертований порядок прикметників, таким чином, катафорична функція прикметника *pareil* будується на інвертованому порядку слів словосполучень *un regard furtif* та *un regard pareil*. Катафорична функція у таких прикметників у тексті зустрічається все таки значно рідше, ніж анафорична, тому що у катафоричній функції використовується звичайно група прикметників із відтінком передумання типу: *prochain, futur, suivant* тощо.

Висновки. Отже, на основі аналізу ми доходимо висновку, що у створенні когерентного художнього дискурсу важливу роль відіграє клас анафоричних прикметників і його текстові функції. Анафоричні прикметники, створюючи зв'язки у художньому дискурсі, несуть подвійне навантаження: як об'єкт когерентності, встановлюючи когерентні відношення з іншими прикметниками, і як засіб когерентності, коли забезпечують зв'язок між собою окремих частин мовлення. Вони мають різні відтінки: порівняння, уподобання, тотожності, рівняння, ідентифікації тощо. Анафоричні прикметники та їхні антецеденти можуть різнитися між собою за обсягом значення, за лексичним складом і морфологічними ознаками.

Анафорична асиметрія прикметників і їхніх антецедентів набуває складного, інверсійного, гіперонімо-гіпонімічного характеру. Вона використовується саме для розвитку та просування художнього дискурсу, коли обсяг значення лексичної одиниці може мати як звужуючий, так і розширювальний для антецедента характер залежно від прагматичного наміру автора твору. У такому разі вона конкретизує чи узагальнює окремі

частини дискурсу, виступаючи засобом хвилеподібного розвитку тексту.

Проведений аналіз і дослідження не є вичерпними і відкривають широкі перспективи для подальших студій внутрішньотекстових зв'язків, переважно лексико-семантичного характеру, на основі прикметників чи інших частин мови, які загалом допомагають утворювати текстуальність і когерентність французького художнього дискурсу.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Тождество и подобие (Заметки о взаимодействии концептов). *Сравнение и идентификация*. Москва : Институт языкознания АН СССР, 1990. С. 7–72.
2. Ильичев Л. Философский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 839 с.
3. De Noter R. et alii. Dictionnaire des synonymes. Paris : Presses Universitaires de France, 1980. 283 p.
4. Kerbrat-Orecchioni C. L'implicite. Paris : Armand Colin, 1986. 404 p.
5. Celine L.F. Voyage au bout de la nuit. Paris : Gallimard, 1962. 498 p.
6. Druon M. Les rois maudits. IV. Paris : Nouvelles editions, 1970. 382 p.
7. Simenon G. Le bourgmestre de Furnes. Bruxelles : Labor, Paris : Narthans, 1983. 203 p.
8. Гак В.Г. Повторная номинация на уровне предложения. *Синтаксис текста*. Москва : Наука, 1979. С. 91–105.

Meleschenko A. The methods of cohesion of French literary text (based on the type of anaphoric adjectives)

Summary. The article considers the sort of anaphoric adjectives that firstly stands out in language paradigm based on dictionary definitions and French dictionaries of synonyms with further intensification in the syntagmatic. Analyzed the semantic of anaphoric adjectives and its text functions at the time of creating of related French literary discourse. Important aspect and distinguishing feature of anaphoric adjectives is their comparative character. The syntagmatic aspect of the texts in a large extent affects status on the anaphoric adjectives of assimilation. From anaphoric adjectives which sends to antecedent they can become cataphoric if the order changes their pretense in saying. Features of using of anaphoric adjectives based on anaphoric relation which sets up in the text between them and their antecedents were analyzed, whose semantic reflects logical relations of similarity, of identity, of assimilation and of equality which are in the text. Anaphoric adjectives with a touch of assimilation be called incomplete anaphor and anaphoric adjectives with a touch of identities – complete anaphor. Incomplete anaphor includes so the adjectives with a touch of comparison, of similarity, of assimilation. The complete anaphor includes accordingly the adjectives with a touch of equality, of identities, of syntagmatic equation. The anaphoric adjectives and their antecedents can varies in volume by value, by lexical composition, and by morphological features. Anaphoric asymmetry of adjectives and their antecedents takes complex, inversion, hyperonymy – hyponymy character. It is used for development and promotion of literary discourse when the volume is value of lexical units can have both narrowing and expanding for antecedent character depending on the pragmatic author's intent of the work. In that case it specifies or generalizes the individual parts of discourses acting as a means of wavy text development.

Key words: coherence, anaphor, antecedent, logical relations, asymmetry, inversion, hyperonym, hyponym.